

Ruttai László

A háború új formája – a műveletek hatásalapú megközelítése

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének vezető kutatója jelen írásában a hatásalapú hadviselés koncepcióját és az ezzel kapcsolatos vitákat mutatja be.

A 21. évszázad példátlan méretű, mélységű és jelentőségű változásokat hozott a hadviselés, a fegyveres küzdelem tekintetében is. A rendkívüli társadalmi, gazdasági és politikai átalakulások olyan jelentős változásokat generáltak, melyek szükségszerűen megkövetelték a hadtudomány elméleti kérdéseinek átvilágítását is. A kétpólusú világrend felbomlása után kialakult globális helyzetben ugyanis olyan, földrajzilag nem meghatározható, mondhatni „megfoghatatlan” ellenfelek jelentek meg a palettán, akik miatt a hadviselés eddig alkalmazott, hagyományosnak tekinthető elvei és módszerei szinte teljes egészében megkérdőjeleződtek. Az új formákban már nem csak állam harcol állam ellen, gyakran nem is szervezett csoportok állnak egymással szemben, hanem politikai követelések, amelyeket mindkét oldal érvényesíteni akar. A változások eredményeként gyakorlatilag felbomlott az a szimmetria, ami a hidegháború időszakában elfogadott filozófia szerint a szemben álló felek céljai és eszközei közötti viszonyt jellemezte a fegyveres küzdelem során.

Évszázados beidegződések alapján többségünk háborúra vonatkozó elképzeléseit még mindig azok a hadviselési formák uralják, amelyekben a hadigépezet minden mozgása a katonai erő térbeli és időbeli összpontosítására, a döntő csapásra irányul. Megszoktuk, hogy a háború lefo-

lyása területszerzésben, valamint anyag- és emberveszteségekben konkretizálódik. Ennek megfelelően a háború egyik meghatározott jelenségformáját, nevezetesen az államok közötti háborút azonosítjuk a háborúval. Nagy valószínűséggel ez lehet az elsődleges oka, hogy sokan megkérdőjelezik még a háború megnevezés alkalmazhatóságát is a 2001. szeptember 11-én New Yorkot és Washingtonot ért terrortámadást és annak következményeit illetően. Álláspontjuk szerint a merényletet bűncselekménynek kell tekinteni, ami ellen lényegében a bűnüldöző szervek kötelessége harcolni, szükség esetén a katonaság támogatásával. Néhányan még ennél is tovább mennek, és azt hangoztatják, hogy ilyen helyzetben a háború kifejezés alkalmazása veszélyes lehet, hosszabb távon akár a civilizációk összezsugorítását eredményezheti.

Történelmi tapasztalataink alapján nem is nagyon csodálkozhatunk a jelenlegi helyzeten. Számtalan példa volt már arra, hogy államok háborúban álltak egymással, de nem vettek részt harci cselekményekben, olyan háborúval azonban még nem találkozhattunk, ahol valójában még az sem egyértelmű, hogy ki a tulajdonképpeni ellenség. A kérdésre persze nagyon hamar rávágthatjuk, hogy az ellenség a nemzetközi terrorizmus. A pontosabb behatárolást illetően viszont már nehézségeink lehetnek még akkor is, ha elfogadjuk az

Amerikai Egyesült Államok adminisztrációja által számtalanszor kinyilvánított álláspontot, miszerint ez a nagy valószínűséggel hosszan tartó háború nem korlátozható egyetlen ellenségre és egyetlen országra. Mivel ettől a véleményről sem lettünk sokkal okosabbak, és még mindig nem tudhatjuk pontosan, hogy a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem egyáltalán értelmezhető-e háborúként, és ha igen, akkor e címszó alatt valójában ki, vagy kik ellen is kell harcolnunk, nyilvánvalóan tovább kell vizsgálódnunk.

A válasz keresése során talán közelebb juthatunk a megoldáshoz, ha a háború értelmezésének kérdésében néhány gondolat erejéig felidézünk a téma szakértőjének, nagy klasszikusának gondolatait. Carl von Clausewitz ugyanis lényegesen túllépett a tőle származó, oly gyakran idézett definíción, miszerint a háború a politika folytatása más eszközökkel. Sokkal alapvetőbb és átfogóbb jelentésű értelmezése szerint a háború olyan egyre bővülő kettős küzdelem, ami igazi kaméleonként állandóan változtatja megjelenési formáját. *Clausewitz szerint minden háborúban az a közös, hogy két egyenlő akarat küzd egymással. Mivel e két akarat az őket vezérlő ellentétes szándékok miatt nem hozható összhangba, így erőszakos eszközökkel próbálnak hatni egymásra, próbálják megtörni egymást.*

Elfogadva ezt a megközelítést, nagyon úgy tűnik, hogy az utóbbi idők terrorista akcióit, merényleteit semmiképpen sem bűncselekménynek, hanem sokkal inkább háborús cselekedeteknek kell tekintenünk, annak ellenére, hogy azokat nem állami szereplők, hanem privát hálózatok készítették elő, szervezték, finanszírozták és irányították. Elkövetőik ugyanis deklaráltan sem átmeneti személyes előnyt próbáltak maguknak szerezni, hanem akcióik által a

szándékaik és törekvéseik útjában álló ellentétes akaratot kívánták megtörni, vagy legalább gyengíteni. Ezzel a gondolattal valójában előbbre jutottunk az ellenség behatárolásának tekintetében is. E logika szerint ugyanis ebben a háborúban az ellenség az, aki a háború folyamatában, mint a terroristaakciók támogatója, a terrorista-hálózat szervezője, vagy finanszírozója és az akciók végrehajtója felismerhető és azonosítható.

E néhány meghatározó jelentőségű alapvetés rögzítése után azonban még egy igen fontos kérdésben kell döntelnünk. Azt már tudjuk, hogy a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem háború. Valójában azt is tudhatjuk, hogy ki is az ellenség. Azt azonban még mindig nem tisztáztuk, hogy mit is kell tennünk, illetve mit is tehetünk annak érdekében, hogy megnyerjük ezt a háborút. A kérdéssel foglalkozó szakértők, kutatók többségében egységesnek tekinthető álláspontja értelmében ugyanis ebben az újszerű háborúban mindössze katonai akciókra szorítkozva tényleges eredményeket nem nagyon lehet elérni. Sokkal hatékonyabbak lehetünk abban az esetben, ha a fő csapás irányát a terroristahálózathoz igazodóan alakítjuk, és nem is annyira magára az eseménysorra, mint inkább a források kiszárítására, elapasztására koncentrálnunk, szükség esetén az államiség minimumának megteremtésére törekedve. Természetesen ebben a folyamatban, a pillanatnyi helyzet függvényében, jelentős szerepe lehet a katonai műveleteknek is.

Nagy valószínűséggel ez a célkitűzés lebeghetett az észak-atlanti szövetség döntéshozóinak szeme előtt, amikor a stratégiai környezet megváltozásából fakadó újszerű követelményekre reagálva a NATO egészének, illetve a tagállamok katonai hatékonyságának növelése érdekében

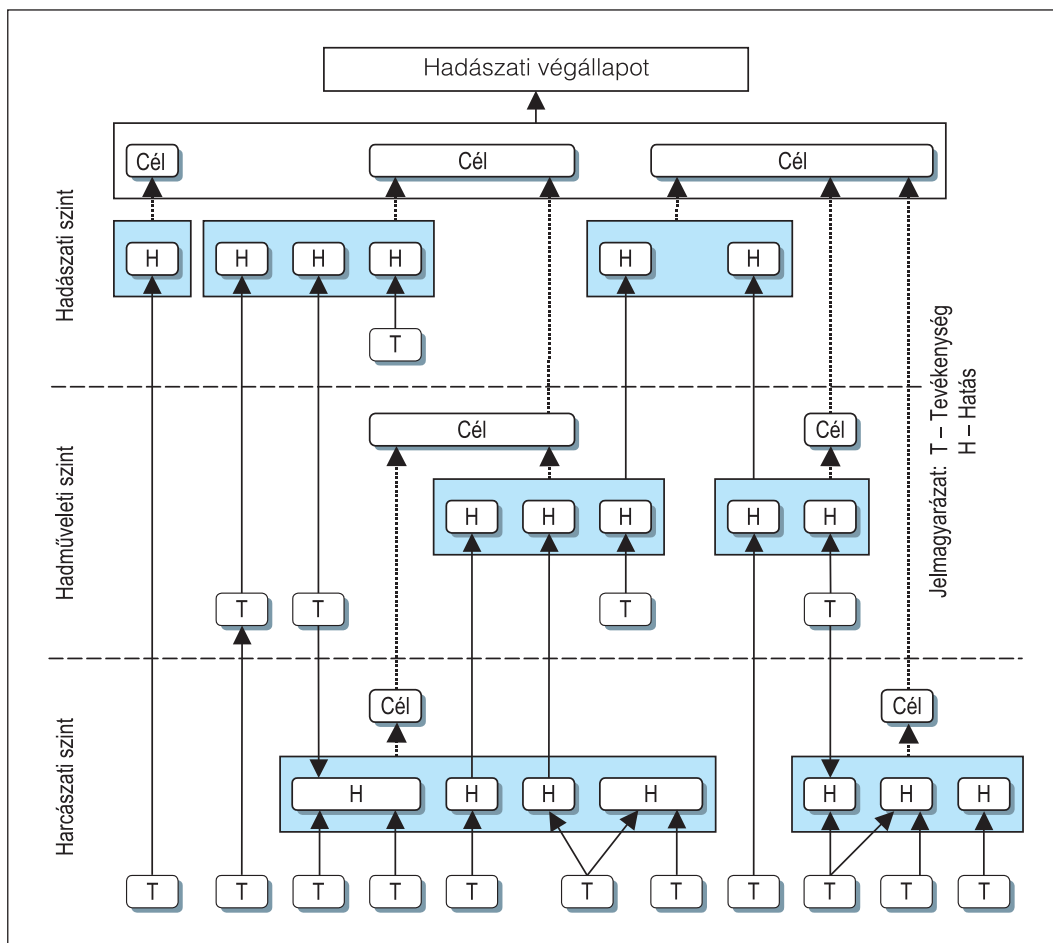

2002 novemberében döntés született a szövetség egészére kiterjedő átalakításról. A prágai csúcstalálkozón elfogadott döntés értelmében a transzformáció egyértelműen azt célozta, hogy a szövetség „hadsereg a hadsereg ellen” típusú hadviselésre felkészült erőit egy gyorsan bevethető, fenntartható, rugalmas és agilis, a szövetség határain belül és kívül egyaránt működni képes erővé formálják. A feladat nagyságát jól demonstrálja, hogy a hivatalos iránymutatásra még az azonnali reagálás követelménye ellenére is hosszú éveket kellett várni. Igazi előrelépés a NATO-tagállamok vezetőinek 2006 novemberében megtartott rigai csúcstalálkozóján történt. Az ott elfogadott „Átfogó politikai irányelvek” (*Comprehensive Political Guidance*) című állásfoglalás értelmében – a biztonsági környezet változásának tendenciáit figyelembe véve – a szövetségnek olyan képességekkel kell rendelkeznie, amelyek biztosíthatják a hatékony beavatkozás lehetőségét az esetlegesen megjelenő hagyományos és aszimmetrikus jellegű fenyegetések esetén egyaránt. A dokumentum értelmében katonai műveletek előkészítése, tervezése és végrehajtása során kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a rendelkezésre álló erőforrások alkalmazásának, a műveletek végrehajtásának következményei, hatásai egyértelműen a szövetség által elvárt célkitűzések elérését szolgálják.

Pontosan ezt az elvárást igyekeznek kielégíteni a műveletek hatásalapú megközelítésének (*Effect Based Approach to Operations – EBAO*) filozófiája is. Ez az akár rendszerszemléletűnek is nevezhető gondolkodásmód a fegyveres küzdelmet olyan láncszerűen egymásba kapcsolódó hatások hálójaként értelmezi, amelyben az egyes tevékenységek hatásai harcászati, hadműveleti és hadászati szinten mintegy

összpontosulva fejtik ki hatásukat, és végül a kívánt végállapotot eredményezik. Ebben az értelemben tehát a szemben álló felek mint a rendszer elemei, csomópontjai – amelyek lehetnek emberek, eszközök és létesítmények egyaránt – a köztük lévő viselkedési és funkcionális összeköttetések, kapcsolatok révén rendszerként, a rájuk jellemző sajátos módon működnek. E sajátos működési mód az úgynevezett hatásalapú műveletek (*Effect Based Operations – EBO*) végrehajtásával befolyásolható. Ezek a szemben álló fél rendszerének egyes csomópontjai, súlypontjai ellen irányuló, előre meghatározott hatásokat eredményező, katonai és nem katonai jellegű műveletek ugyanis a csomópontok között meglévő kapcsolatok szétrombolása, megszakítása, vagy az arra más módon való hatás gyakorlása útján végeredményben a komplex rendszer viselkedését befolyásolják az elvárt katonai, illetve politikai állapot megteremtése érdekében.

A műveletek hatásalapú értelmezésére számos definíció ismeretes. E meghatározások azonban a köztük lévő, alapvetően fogalmazásbeli eltérések ellenére is feltétlenül megegyeznek abban, hogy a háborút, a fegyveres küzdelmet – beleértve annak résztvevőit és az általuk végrehatott tevékenységeket egyaránt – egységes rendszerként kezelik. Bár maga a megközelítés még a támogatói szerint sem nevezhető forradalminak, a módszer e téren történő alkalmazása mégis újszerűnek tekinthető. Az eddig alkalmazott úgynevezett veszteségalapú, eredménycentrikus megközelítéssel ellentétben ugyanis – amelyben a tervezés alapvetően a szemben álló felek várható veszteségeinek mennyiségi összevetésén alapul – a műveletek hatásalapú megközelítésénél a tevékenységek következményei, hatásai kerülnek a középpontba.

A katonai műveletek hatásalapú értelmezésének elméleti kapcsolatrendszere

Könnyen beláthatjuk, hogy ez a megközelítés a haderő alkalmazását illetően mindenképpen kiemelt figyelmet igényel. Az eddig szinte egyeduralkodónak tekinthető koncepcióval ellentétben ugyanis nem a „nagy haderő, nagy veszteségokozás, nagy győzelem” filozófiát tükrözi, hanem a háború, a fegyveres küzdelem rendszerének azokat a súlypontjait, illetve csomópontjait keresi, amelyek „átvágása” a lehető legnagyobb előrelépést eredményezi a kívánt végállapot felé. Valójában éppen ez a támogatói szerint a háború vonatkozásá-

ban akár paradigmaváltásként is értékelhető módszer legnagyobb előnye is. A döntéshozókat – köztük a katonai vezetőket – ugyanis arra ösztönzi, hogy *a rendelkezésre álló erőforrásaik mind hatékonyabb alkalmazása mellett a lehető legkisebb erőt igényelve, a szükséges legkisebb ráhatás kifejtésével törekedjenek a kívánt végállapot elérésére.* Ennek következtében pedig – megfelelő előkészítés esetén – nagy valószínűséggel a lehető legkisebb veszteségeket elszenvedve, a lehető legkisebb, mondhatni elkerülhetet-

len „járulékos károk” okozásával érhetik el a kitűzött célokat.

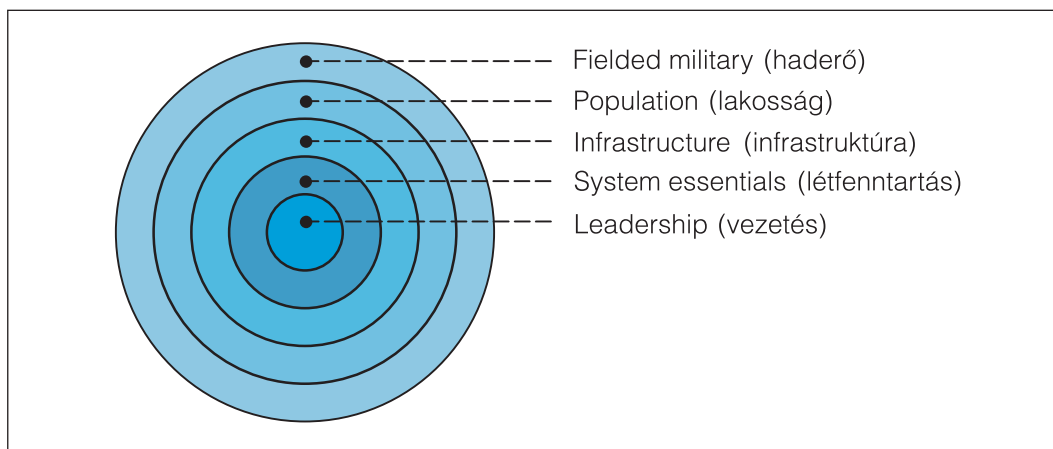
E gondolattal egyidejűleg persze azonnal rá kell mutatnunk egy olyan meghatározó különbségre, ami a hatásalapú értelmezést alapjaiban különbözteti meg az eddigi, hagyományosnak is nevezhető eredménycentrikus módszerektől. A műveletek hatásalapú megközelítése, tervezése és végrehajtása során ugyanis semmiképpen sem az ellenség fizikai megsemmisítése a legfőbb cél. Saját képességeinkben bízva, elsősorban a szemben álló fél döntéshozóinak korlátozására, pontosabban az általuk összehangolt tevékenységek végrehajtásának megakadályozására, vagyis az ellenség „működésképtelenné” tételére kell törekednünk.

Az ilyen jellegű gondolkodás természetesen nagyon idegen a fegyveres küzdelmet hagyományosan szemlélőktől. Ők azok, akik saját véleményük alátámasztására – a legtöbb esetben Clausewitzre hivatkozva – azt hangoztatják, hogy a háború megnyerésének, saját célkitűzéseink elérésének lehető legjobb módszere az ellenség erőinek fegyveres küzdelem során történő pusztítása. Azt azonban már nem nagyon szokták hozzátenni, hogy Clausewitz ezt az állítást kizárólag a haderők hagyományos jellegű szembenállását illetően fogalmazta meg, így az semmiképpen sem igazolható abban az esetben, ha a szemben álló fél nem csak katonai erővel rendelkezik. Nagy valószínűséggel ez a tény, illetve a nem katonai jellegű erőforrások jelentőségének felismerése motiválhatta a nagy teoretikust is, amikor kijelentette, hogy *a katonai erő mellett minden rendelkezésre álló eszközt alkalmazni kell a siker elérése érdekében. Ennek elsődleges lehetőségét az ellenség egységének megbontására, illetve bénítására irányuló tevékenységek végrehajtásában látta, amelyek kedvezőbb politikai*

helyzetet teremtve jelentősen nagyobb perspektívát nyithatnak számunkra, és adott esetben még a haderő alkalmazásánál rövidebb idő alatt is biztosíthatják kitűzött céljaink elérését.

A hadtudomány teoretikusainak írásait tanulmányozva persze könnyen beláthatjuk, hogy *a hatásalapú megközelítés a katonai műveleteket illetően semmiképpen sem tekinthető napjaink termékének. Számtalan történelmi példával igazolhatnánk, hogy ez a fajta gondolkodásmód valószínűleg egyidős a szervezeten végrehajtott katonai tevékenységekkel.* Gyökerei jól megfigyelhetően visszanyúlnak a légierő korai alkalmazásáig, a második világháborús stratégiai bombázások elméletében és gyakorlatában pedig már egyértelműen fellelhetők. A szemben álló fél ellenállásának megtörését, illetve légijerőjének repülésképtelenné tételét ugyanis – a hatásalapú hadviselés kezdeteinek is tekinthető filozófia szerint – áttételesen, a bombázások célpontjainak megfelelő kiválasztása, illetve az ellenség gazdaságának összeomlása révén kívánták megvalósítani. Ma már jól tudjuk, hogy az akkori gyakorlat nem igazolta az elképzeléseket. A tényleges eredmények lényegesen elmaradtak az elvárásoktól, így a kívánt végállapot elérése a tervezettnél lényegesen több erőforrást és időt igényelt.

A hatásalapú hadviselés filozófiájának értelmében azonban *a műveletek hatásalapú megközelítését napjaink megváltozott körülményei között már nem lehet leszűkíteni a katonai tevékenységekre. A különböző hatásokat kiváltó műveletek körét lényegesen szélesebb spektrumban szükséges értelmezni.* Az úgynevezett műveleti környezetnek ugyanis a haditevékenységek szintjétől függetlenül (a humanitárius segítségnyújtástól a globális nukleáris háborúig) számos, nem katonai jellegű szele-

A „Five-Ring” modell elméleti vázlata

te is lehet. Adott esetben az elvárt végállapot elérésének olyan politikai, gazdasági, szociális, infrastrukturális és információs vonatkozású feltételei is lehetnek, melyek a szükséges tevékenységek végrehajtása, illetve a megfelelő hatásmechanizmus beindítása révén a kívánt részcélok elérésével járulhatnak hozzá a siker eléréséhez. Vagyis ebben az értelemben a műveletek hatásalapú tervezése és végrehajtása során – a válsághelyzet kialakulásának megakadályozása, illetve a már kialakult válsághelyzet káros hatásainak csökkentése érdekében – a diplomáciai és katonai tevékenységek mellett gyakorlatilag minden rendelkezésre álló eszköz felhasználható.

Nagyon jól demonstrálja ezt a clausewitzi logikának is megfelelő gondolatmenetet az amerikai légierő ezredese, John Warden által kidolgozott úgynevezett „Five-Ring” modell, ami a témával foglalkozó szakértők egy része szerint a hatásalapú hadviselés elméleti alapjait jelenti. A stratégia elsorvadásával foglalkozó, 1993-ban megjelent írásában a szerző az ellenséget olyan rendszerként kezeli, amelynek öt, egymástól függetlenül is értelmezhető, azonban a köztük lévő inter-

relációk révén egymással szoros kapcsolatban lévő alrendszere van. A hatásmechanizmust az egyes alrendszerek koncentrikus jelleggel, egymásba ágyazottan történő ábrázolása szemlélteti.

Ebben a „rendszer a rendszerben” jellegű megközelítésben – ahol az egyes gyűrűk a szemben álló fél súlypontjaiként értelmezhetők – a központi helyet a vezetés, pontosabban vezetési rendszer foglalja el. Ez adott esetben akár az állami vezetés is lehet. Az ezt követő gyűrű az olyan alapvető jelentőségű tényezőket öleli fel, mint például az olaj, a víz, az élelmiszerek, vagy akár a pénz, amelyek a teljes rendszer, illetve az állam létfenntartásához szükségesek. A harmadik gyűrű az infrastruktúra, vagyis a rendszer egészének működését biztosító összetevők gyűjtőhelye. Ide tartozik például a szállítási, a vízellátási rendszer, de ide sorolhatók az elektromos és a számítógépes hálózatok is. A negyedik gyűrű az állam fennhatósága alá tartozó polgári lakosságot, míg az ötödik a rendszer külső támadások elleni védelmére szolgáló harci gépezetét, a haderőt takarja.

Röviden összefoglalva Warden elmélete szerint a háborúnak az a célja, hogy a

szemben álló felet a mi akaratunknak megfelelő, számunkra kedvező tevékenységek végrehajtására készítsük. Elgondolása szerint ezt a célkitűzést a leghatékonyabban és a leghatásosabban a belső gyűrű, vagyis a vezetés elleni egymást követő gyors támadások, illetve ráhatások sorozatával érhetjük el. Mivel a modell értelmében a gyűrűk elhelyezkedése belülről kifelé haladóan csökkenő jelleggel azok jelentőségét is tükrözi, amennyiben az ellenség vezetési rendszere elleni ráhatásra nem vagyunk képesek, akkor tevékenységünket lehetőség szerint a következő gyűrűre, vagyis a létfenntartásra kell fókuszálnunk. Bár ez a logika magától értetődően érvényes mind az öt gyűrű esetében, egyúttal azonban azt is hangsúlyozni kell, hogy nem csak „kifelé” haladhatunk. Amennyiben a támadásaink, illetve ráhatásaink során lehetőségünk nyílik egy belsőbb, meghatározóbb jelentőségű gyűrű elleni tevékenységre, akkor képességeink szerint azonnal élnünk kell a lehetőséggel.

E gondolatokkal egyidejűleg érdemes megfigyelni, hogy a módszer leírása során az elmélet támogatói szinte minden esetben kiemelik, hogy *az ellenség megtörése, illetve a számunkra kedvező tevékenységének kikényszerítése érdekében folytatott akciók – bármely gyűrű ellen irányuljanak is – semmiképpen sem a megsemmisítést, hanem sokkal inkább a működésképtelenné tételt, illetve a többi alrendszerrel való elszigetelést, a gyűrűk közötti kapcsolatok átvágását célozzák*. Állításuk igazolására e szakértők a legtöbb esetben az Öböl-háború gyakorlatára hivatkoznak, ahol a szövetségesek – gyakorlatilag a wardeni logikának megfelelően – elsősorban a vezetési rendszer elemeire, a vezetési pontokra, a kommunikációs hálózatokra irányuló akciókkal egyidejűleg jelentős erőfeszítéseket tettek Szaddám Huszein semlegesíté-

se érdekében is. Deklarált szándékaik szerint a katonai műveletek végrehajtása során azok kívánt hatásaira koncentráltak, lehetőség szerint a járulékos veszteségek minimalizálására törekedve, így ennek megfelelően nem megölni, mindössze „kikapcsolni”, elszigetelni akarták a diktátort, és amikor arra lehetőségük nyílt, úgy is cselekedtek.

A háború folyamatát áttekintve ezt az érvelést nem is nagyon lehet megkérdőjelezni. A jól tervezetten és összehangoltan végrehajtott hadműveletek végül is eredményesnek bizonyultak, és a diktatúra összeomlásához vezettek. A gondolatmenet kapcsán azonban mégis megszólal a műveletek hatásalapú értelmezésének elméletét, illetve annak újszerűségét vitatók tábora. Véleményük szerint ez az egyre erősödő törekvés a különböző módszerek alkalmazására valójában csak még jobban összekuszálja a hadviselésről, a hadtudományról kialakult amúgy sem igazán reális képet, és annak súlypontját a hadművészetről még inkább a „tudományoskodásra” igyekszik terelni. Álláspontjuk értelmében a hatások középpontba történő helyezése általánosságban, de még a katonai műveletek harcászati szintjén, vagy támadó rendszerek esetében is nagyon eredményes lehet. Nem vitatják a módszer alkalmazhatóságát az olyan jellegű struktúráknál sem, mint például a tengeri, illetve a földi szállítás, vagy akár az elektromos hálózatok, illetve a napjainkban egyre nagyobb jelentőségű számítógépes hálózatok. Ezzel egyidejűleg azonban hangsúlyozzák, hogy az ilyen célpontkereső jellegű megközelítés alkalmazása a katonai műveletek hadműveleti és hadászati szintjén a hadviselésnek, a háborúnak – a korábban említett „mindent eldöntő” szerepe helyett – elkerülhetetlenül „lemorzsoló” jelleget fog kölcsönözni. Megnyilatkozásai

során persze nem Warden elméletét és annak alkalmazhatóságát vitatják. A hibát abban látják, hogy ezt a véleményük szerint egyszerű célpont-kiválasztási módszert összemoszák a műveletek hatásalapú értelmezését leíró gondolatokkal, és azok igazának, illetve újszerűségének bizonyítására akarják felhasználni. Álláspontjuk szerint éppen a wardeni „Five-Ring” modell bizonyítja, hogy a katonai műveletek hatásalapú megközelítése valójában nem más, mint a hadviselés hagyományos, célkitűzéseken alapuló, „eredményközpontú” megközelítése. Érvelésük során történelmi példák sorára hivatkozva hangoztatják azt a vitathatatlanul elismert tételt, hogy a háborúban a siker, a győzelem érdekében nem kell minden egyes lehetséges célpontot megsemmisíteni. Valójában nem is a műveletek hatásalapú megközelítésének létjogosultságát vitatják. Mindössze azt sérelmezik, hogy ez a fajta gondolkodásmód egyre inkább egy olyan új filozófiaként jelenik meg, ami a napjainkra kialakult rendkívül bonyolult helyzetben, illetve a jövő fegyveres konfliktusai során a megváltást jelentheti.

A pró és kontra érveket hallgatva azonban úgy tűnik, hogy a két „tábor” közötti elentét valójában lényegesen kisebb, mint azt az esetenként élesen megfogalmazott vélemények alapján gondolnánk. A vita igazából nem is arról szól, hogy a műveletek hatásait vagy eredményét tekintjük elsődlegesnek. Az álláspontok közötti lényegi különbség valójában abban rejlik, hogy válság-, illetve konfliktushelyzetben a kívánt végállapot elérését mennyire „bizzuk az ellenségre”. A hagyományos eredménycentrikus szemléletmód szerint a műveletek végrehajtása során – *a katonai erő alkalmazására koncentrálna* – a csapások objektumait és pusztításuk mértékét olyan számvetéssel kell feladatként meghatározni, hogy a

végrehajtás eredményeként a szemben álló félnek lehetőség szerint esélye se legyen a választásra, és csak azt tehesse, amit mi „elvárunk” tőle. Ezzel szemben a műveletek hatásalapú megközelítésének logikája szerint azt kell meghatároznunk, hogy milyen *nem feltétlenül katonai akciók végrehajtásával* lehetünk képesek – a lehető legkisebb energiával, a lehető legkevesebb veszteséget, illetve áldozatot követelően, lehetőség szerint a lehető legrövidebb idő alatt – olyan hatást gyakorolni az ellenségre, hogy annak további tevékenysége a mi elvárásainknak megfelelő legyen.

A különbséget nagyon jól szemléltethetjük a párhuzamosan kapcsolt fényforrások egyszerű példájával is. Feltételezve, hogy a kívánt végállapot a sötétség, az eredményközpontú szemlélet szerint gondolkodó döntéshozónak nem sok választási lehetősége van. Mivel saját erőből kell megteremtenie a teljes sötétséget, így nem is tehet mást, mint valamilyen módon megrongálja az áramkört. Vagyis a rendelkezésére álló információk alapján, a pillanatnyi helyzet függvényében összetörheti az izzókat, használhatatlanná teheti az áramforrást, de átvághatja minden egyes izzó saját vezetékét, vagy egyetlen vágással megszakíthatja az áramforrással való összeköttetést biztosító közös vezetékét is. Lényegesen több lehetősége van azonban a döntéshozónak akkor, ha a hatásalapú megközelítés logikája szerint nem csak ön-erős katonai műveletek végrehajtásában gondolkodik. Erre azonban csak akkor lehet képes, ha igen alapos, mondhatni mindenre kiterjedő helyzetértékelést végez a döntés meghozatala előtt. Értékelése alapján – természetesen a pillanatnyi helyzet függvényében – akár olyan következtetésre is juthat, hogy nem kell megrongálni egyetlen áramköri elemet sem, mindössze „rá kell vennie” az ellenséget – vagy leg-

alábbis valakit az ellenség részéről – a világítás kikapcsolására. Ezt e feladatot pedig nem csak katonai erő alkalmazásával lehet megoldani.

Bár egészen nyilvánvaló, hogy az általunk említett példa nagyon leegyszerűsített, mégis kellőképpen alkalmasnak tűnik a véleménykülönbségek, illetve az általuk motivált tevékenységek közötti eltérések érzékeltetésére. Ezzel egyidejűleg egyértelműen rámutat az alkalmazott módszerek előnyös és hátrányos oldalaira is. Az első esetben – az eredményközpontú szemléletmódot alkalmazva – a parancsnok „biztosra megy”. Sikeres tevékenysége esetén ugyanis – *az elektromos rendszert használhatatlanná téve* – egészen biztos, hogy az ellenség akaratától függetlenül egyetlen égő sem fog világitani. Ezzel szemben a hatásalapú megközelítéssel gondolkodó döntéshozó – *az elektromos rendszer működőképességét fenntartva* – mintegy választási lehetőséget biztosít a szemben álló fél számára a továbbiakat illetően. Megfelelő helyzetértékelés esetén azonban az ellenség nagy valószínűséggel a döntéshozó akaratának, illetve prognózisának megfelelően, „önszántából fog helyesen cselekedni”.

Bár a példa szerint végül mindkét gondolkodásmód eredményre vezethet, öszszességében első pillantásra mégis a hatásalapú megközelítés tűnik kedvezőbbnek. Alkalmazásával ugyanis esetleg akár károkozás nélkül is képesek lehetünk kívánt céljaink elérésére, ha a szemben álló felet olyan helyzetbe hozzuk, hogy a mi szándékainknak megfelelően cselekedjen. Kissé mélyebbre ásva azonban könnyen beláthatjuk, hogy *a műveletek hatásalapú megközelítésének a lehetséges előnyök mellett igen jelentős hátrányai is vannak*. Mivel ez a fajta gondolkodásmód az eddigiekhez képest lényegesen nagyobb körül-

tekintést, illetve sokkal részletesebb elemzést igényel a műveletek előkészítésének, illetve tervezésének időszakában, ezért fokozottan magában hordozza a tévedés lehetőségét is. Ennek elsődleges okát a katonai műveletek környezetét leíró, majd hogyan nem végtelen számú dinamikus változóban kell keresni. Ezek a változók rendkívüli mértékben megnehezítik, esetenként akár ténylegesen lehetetlenné is teszik a műveletek kimenetelének, illetve hatásainak tudományos módszerekkel történő, prediktív jellegű meghatározását. A helyzetet ráadásul tovább bonyolítja, hogy az egyes műveletek végrehajtásának következményei semmiképpen sem prognosztizálhatók univerzális jelleggel. Egy adott tevékenység végrehajtásának, vagy éppen elmaradásának ugyanis nagy valószínűséggel minden egyes hadszíntéren más és más hatása lehet. Éppen ezért nem is lehet eléggé hangsúlyozni, hogy valójában az ismeretek, a tudás képezi a műveletek hatásalapú megközelítésének alapját. *A hatásalapú tervezés, végrehajtás és értékelés nem lehet eredményes adekvát, releváns és alkalmazható ismereteket egységbe foglaló tudásbázis nélkül*. Mivel ezen áll vagy bukik minden, e tudásbázis folyamatos naprakészítésének biztosítása érdekében a hatásalapú műveletek előkészítését nem célszerű, de nem is lehet leszűkíteni a válság- és konfliktushelyzetek időszakára. Az azonnali beavatkozási lehetőség biztosítása céljából az ismereteket és szükség esetén természetesen az éppen aktuális tervet folyamatosan, vagyis már békeidőben is frissíteni kell. A válsághelyzet kialakulásával, illetve a feszültség fokozódásával összhangban persze célszerű felgyorsítani az információszerzést, a helyzetértékelés ciklikusságát is.

Nem véletlen tehát, hogy a hatásalapú hadviselés filozófiájában *kiemelt jelentősé-*

ge van a vezetésnek, illetve azzal párhuzamosan a rendelkezésre álló kommunikációs hálózatok és az azokban rejlő lehetőségek kihasználásának. Ezt a tényt azonban esetenként néhány, többnyire a hálózatközpontú hadviselés kérdésével foglalkozó szakértő igencsak félreértelmezi. Véleményük szerint a műveletek hatásalapú megközelítésének elmélete valójában nem más, mint a hálózatközpontú hadviselés mellékterméke.

Ez az állítás azonban egész egyszerűen hamis. Történelmi példák sorozatával igazolhatnánk, hogy az ókortól napjainkig számos esetben találkozhatunk a hatásalapú hadviselés logikájával, vagy legalábbis annak csíráival a fegyveres küzdelem során. Ezzel szemben a hálózatközpontú hadviselés filozófiája – már csak a szükséges technikai háttér miatt is – kétséget kizáróan napjaink termékeként értékelhető.

Semmiképpen sem vitathatjuk persze azt a tényt, hogy a műveletek nemkívánatos mellékhatásainak csökkentése terén egyre jobb lehetőségeket teremtenek a végrehajtásba mind szélesebb körben bevethető modern technikai eszközök, nagy pontosságú fegyverek. Mivel alkalmazásuk révén magasabb szinten lehetünk képesek a műveletek részletesebb lebontására és a tevékenységek várható következményeinek pontosabb előrejelzésére, jelentősen elősegíthetik a kívánt végállapot, a siker elérését. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a háborúban *kisebb befektetéssel nagyobb hatást elérni csak úgy lehetséges, ha a műveletek tervezése, illetve előkészítése során sokkal szélesebb körű és sokkal részletesebb munkát, mindenre kiterjedő hatáselemzést végzünk.* Ezzel egyidejűleg *célkitűzéseink megvalósítása során a rendelkezésre álló korszerű harci-technikai eszközökben és digitális hálózatokban rejlő lehetőségek mind telje-*

sebb kihasználása mellett a kisebb, gyorsabb reagálásra képes erők alkalmazására, illetve az információknak a népesség mind nagyobb tömegeihez történő mielőbbi és mind teljesebb eljuttatására kell törekednünk.

Különösen igaz ez az akár konklúzióknak is tekinthető megállapítás napjainkban, amikor a terrorizmus elleni háborút, illetve annak célját – éppen az előzőekben megfogalmazott ellenségkép következtében – kénytelen-kelletlen úgy kell felfognunk, hogy az a földrajzi határoktól függetlenül is alkalmas legyen az ellenség megragadására és az ellene való küzdelem folytatására.

E néhány gondolat alapján azonban semmiképpen sem következtethetünk a hatásalapú hadviselés egyeduralmára a jövő hadviselését illetően. Még akkor sem, ha korunk háborúiban, fegyveres küzdelmeiben a számunkra kedvező eredmények elérése, illetve célkitűzések megvalósítása során a hagyományosan meghatározónak számító tömeg és lendület szerepét egyre inkább a pontosság és a gazdaságosság váltja fel. Egészen nyilvánvalóan lehetnek olyan helyzetek is, amikor a döntést nem bízhatjuk az ellenségre, és az elvárt végállapot megteremtése érdekében a hagyományos eredményközpontú megközelítés szerint kell tevékenykednünk. Ráadásul a gyakorlati tapasztalatok alapján nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a terrorizmus elleni küzdelem során a végső döntés, vagyis a számunkra kedvező helyzet megteremtése és az ellenség önálló döntési lehetőségének, fegyveres erejének végső felszámolása csak a katonai műveletek végrehajtásával, a fegyverek tüzével lehetséges. Az oda vezető út persze még nagyon hosszú, és a végső győzelem eléréséig még sok tennivalónk van. Jelen ismereteink alapján azonban szinte bizton-

állíthatjuk, hogy *akkor cselekszünk helyesen, ha a hatásalapú hadviselés filozófiájának megfelelően nem feltétlenül a katonai műveletekre fókuszálunk, és a lehető legkisebb ráhatás kifejtésével, a lehető legkisebb veszteséget elszenvedve, a lehető legkisebb kárt okozva törekszünk az elvárt katonai, illetve politikai végállapot megte-*

remtésére. Valószínűleg így gondolná ezt a nagy kínai hadtudós, Szun Ce is, aki „A háború művészete” című művében úgy fogalmaz, hogy *konfliktushelyzetben az erő alkalmazása mindenképpen csak végső esetben lehet megoldás, háborúban a legjobb módszer az ellenség harc nélkül történő leigázása.* ■

Irodalom

- Batschelet, Allen W.: *Effects-based Operations – A New Operational Model?* Pennsylvania, 2002, U.S. Army War College.
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról.* Budapest, 1961, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operations.* Suffolk, 2006, U.S. Joint Forces Command, Joint Warfighting Center.
- Curtis, Keith P.: *Knowledge Support for Effect-Based Operations.* 11th International Command and Control Research and Technology Symposium, Cambridge, September 26–28, 2006.
- Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása.* Budapest, 1998, Európa.
- Jackson, Gary M.: *Warden's Five-ring System Theory: Legitimate Wartime Military Targeting or an Increased Potential to Violate the Law and Norms of Expected Behavior?* Maxwell Air Force Base, Alabama, April 2000.
- Münkler, Herfried: Terrorists, Guerrillas and the New Forms of War. *Review of Political Science*, 2004. No. 3, 59–70. o.
- Vego, Milan N.: *Effects-Based Operations: A Critique.* National Defense University, Washington, *Joint Force Quarterly*, issue 41, 2nd quarter 2006, 51–57. o.